

"به نام خداوند جان و خرد"

نندای شاهنامه

محمدرسولی

انتشارات آنا

سرشناسه: رسولی، محمد، ۱۳۵۰ -

عنوان قرارداد: شاهنامه، برگزیده

عنوان و نام پدیدآور: پندهای شاهنامه / محمد رسولی.

مشخصات نشر: تهران: آزما، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص.

شابک: 978-964-8162-02-8

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ق.. شاهنامه - - اخلاق.

موضوع: شعر فارسی - - قرن ۴ ق.

رده‌بندی دیویی: ۸۱۱/۲۲ فا ۸

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۹۶۴۰۲

تاریخ درخواست: ۱۳۹۰/۰۱/۱۷

نام کتاب: پندهای شاهنامه

گردآوری و تألیف: محمد رسولی

ناشر: آزما

طراح جلد: عباس اسلامی

نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۰

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۱۶۲-۰۲-۸

قیمت: ۲۲۰۰۰ ریال

حق چاپ برای مولف محفوظ است

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۱۱	پند و اندرزهای خداشناسی
۲۷	دنیا
۴۹	ستایش عقل و خرد
۵۷	پند و اندرزهای تربیتی و اخلاقی
۱۵۱	پند و اندرز در باب زنان
۱۵۵	عدالت و دادگری

www.ketab.ir

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

این سرآغاز کتابی است که از بسیاری از دانش‌ها در آن وجود دارد و سرآمد حماسه‌نویسی‌ها نیز می‌باشد. شاهنامه فردوسی یادآور جنگ‌ها، رزم‌ها، دلاوری‌ها و شکست‌ها است. حال آنکه وقتی می‌خوانیم: به نام خداوند جان و خرد و ... خواننده بر این باور است که با منظومه‌ای تعلیمی و اخلاقی روبروست و این هنر و ذوق حکیم توس است که تعلیم اخلاقی را در ورای جنگ‌ها و پهلوانی‌ها می‌آورد.

شاهنامه بیانگر تاریخ و فرهنگ این مرز و بوم است و فردوسی گزارشگر صادق این تاریخ که با دلسوزی و بردباری آن را به تصویر کشیده است.

در کدام حماسه و فرهنگ است که سراینده در ابتدا خرد را بستاید؟ شاهنامه خرد را ستوده و پایه‌ای رفیع بدان بخشیده که "برتر از هر چه هست در جهان" نامش نهاده است. کدام ملت را می‌توان شناخت که در بیان پیشینه‌ی تاریخی خود، طی حماسه‌های منظوم خرد و دانش را چنین ارج نهاده باشند؟!

در انواع ادبی، منظومه‌های عاشقانه، عارفانه، اخلاقی - تعلیمی و حکمت هر یک بیانگر یکی از این مضامین هستند و شاهنامه را به تنهایی. - می‌توان - در تمام این انواع به حساب آورد.

منظومه‌ای است عاشقانه آن هنگام که داستان‌های دلکش عاشقانه - ای چون زال و رودابه، بیژن و منیژه، رستم و تهمینه، و ... را به تصویر می‌کشد. اخلاقی - تعلیمی و حکمت است آن هنگام که پند و اندرز می‌دهد و حماسی است آن هنگام که بیانگر جنگ‌ها و لشکرکشیهای

پیشینیان است. از این دید همچون درختی است که تمامی این میوه‌ها را در کمال رسیدگی و تازگی در خود دارد.

بسیار کتاب‌ها و رساله‌ها است که این کتاب ارزشمند فرهنگ ایران را موضوع سخن خود قرار داده‌اند و هر کدام از منظری بدان پرداخته‌اند و به حق که باز هم کم است و بیش‌تر و بیش‌تر باید در رابطه با دریاهای علم و دانش شاهنامه تحقیق و پژوهش نمود.

حکیم توس با دیدی خردگرایانه اخبار و روایت پیشینیان را به نظم درآورده تا خواننده از رهگذر آن بتواند به فرهنگ و تمدن ملتی برسد که نام ایران، اریان، آریان سرزمین آزادگان بر خود نهاده‌اند.

شاهنامه سرگذشت ملتی است که با عبور از هزاره‌های تاریخی راه تمدن را طی نموده و با تشکیل دولتهای هزارساله زندگی کرده است. این کتاب البته دارای رمزهایی است که خواننده‌ی ژرف‌بین باید که راز و رمز آن را دریابد و جای تأسف است بر کسانی که:

"چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند" و این گنجینه خرد و دانش پیشینیان را افسانه نام نهادند.

خواننده‌ی آگاه باید بخواند و مقایسه نماید این حماسه‌ی منظوم را با انواع دیگر آن در جهان، در شاهنامه اگر جنگی گراش می‌شود و اگر پهلوانی لباس رزم بر تن می‌کند، برای حفظ میهن و دفاع از کیان و ناموس خود است نه برای کین خواهی و امیال شخصی و به همین علت شاهنامه حماسه‌ای ملی نام گرفته است.

گاه خود در ابیاتش به رمزگشایی می‌پردازد و می‌گوید:

همی خواند بر کردگار آفرین کزو بود پیروزی و زور کین

کسی کو ندارد ز مردم سپاس	تو هر دیو را مردم بد شناس
ز دیوان شمر شمر از آدمی	هر آن کو گذشت از ره مردمی
مگر نیک مغزش همی نشنود	خرد گر برین گفتهها نگرود

که خود، معنی دیو را مردم بد و بد ذات می‌داند، و دیوان نیز نشان در باور ایرانیان دارد که نیاز و رشک و خشم و آز و کین را پنج دیو می‌دانستند که اگر در وجود فرد رخنه کند هلاک خواهد شد.^۱

که آرند جان و خرد را به زیر	دهاند اهرمن هم به نیروی شیر
کزیشان خرد را ببايد گریست	بدو گفت کسری که ده دیوچیست
دو دیوند با زور و گردن فراز	چنین داه پاسخ که آز و نیاز
چو تمام و دوری و ناپاک دین	دگر خشم و رشکست و ننگست و کین
به نیکی و هم نیست یزدان شناس	دهم آنک از کس ندارد سپاس
کدامست آهرمن زورمند	بدو گفت ازین شوم ده با گزند
ستمکاره دیوی بود دیرساز	چنین داد پاسخ به کسری که آر
همه در فزونیش باشد بسیج	که او را نبینند خشنود ایچ
همی کور بینند و رخساره زرد	نیاز آنک او را ز اندوه و درد
یکی دردمندی بود بی‌پزشک	کزین بگذری خسروا دیو رشک
به تندی شود جان او دردمند	اگر در زمانه کسی بی‌گزند
همیشه به بد کرده چنگال تیز	دگر ننگ دیوی بود با ستیز
ز مردم بتابد گه خشم هوش	دگر دیو کینست پر خشم و جوش
دژ آگاه دیوی پر آژنگ چهر	نه بخشایش آرد برو بر نه مهر

۱- البته به تحقیق معلوم شده که در اصل دیو معنای دیگری داشته است و در مقابل مزدیسنا- دیویسنا می‌گفتند، یعنی در ابتدا دیو معنی بدی نداشته است.

دگر دیو نَمَام کو جز دروغ	نداند نراند سخن با فروغ
بماند سخن چین و دوری دیو	بریده دل از بیم کیهان خدیو
میان دو تن جنگ و کین آورد	بکوشد که پیوستگی بشکورد
دگر دیو بی‌دانش و ناسپاس	نباشد خردمند و نیکی شناس
به نزدیک او رای و شرم اندکیست	به چشمش بد و نیک هر دو یکیست

باید توجه داشت که دیو در ایران کهن بد نبوده است. ولی به هر حال در دگرگونی‌های سیاسی- اجتماعی- دینی، فلسفی از حدود سی و هفت سده‌ی پیش دیو در گفتار مرسوم به عنوان مظهر شریر و اهریمنی رایج شده است لذا بدی‌های شناخته شده مثل رشک، دروغ و آز را نیز با پازنام دیو آورده‌اند.

به هر روی خردمند حکیم توس پس از فراز و فرود پادشاهان و پس از وصف جنگ‌ها و شکست و پیروزی‌ها پند و اندرز می‌دهد و رویدادهای روزگار را برای درستی پند خود دلیل و شاهد قرار می‌دهد. مجموعه‌ی حاضر را از آن سو گرد آوردم که پند و اندرز را در شاهنامه به تصویر کشم. بر آن شدم تا تمامی ابیاتی را که حکیم توس در آن به پند و اندرز پرداخته، گردآوری نمایم.

این مجموعه دربردارنده‌ی این مضمون است. ممکن است برخی ابیات دیگر در شاهنامه باشد که پند و اندرز گونه باشد ولی به دلیل اینکه در بین داستان بوده و آوردن آن بیت به تنهایی، پیام‌رسان نبوده است، آورده نشده باشد.

امیدوارم که خوانندگان و به ویژه جوانان خواننده و در آن تأمل نمایند که دریچه‌ای کوچک به روی گنجینه‌ای بزرگ است و شاید این نسیم خوش آنان را به بوییدن گل‌های دیگر این گلستان رهنمون شود. همان‌گونه که گفته شد کتاب ارزشمند شاهنامه، ضمن اینکه تاریخ ایران هست، سراسر آموزنده هم می‌باشد. آموزندگی شاهنامه در جهات گوناگون می‌باشد. این کتاب ضمن اینکه انسان را با تاریخ آشنا می‌کند و خود آشنایی با تاریخ موجب افزایش دانش و بینش و خرد آدمی هست، پندهای گوناگونی را هم به انسان ارمغان می‌دارد. ما در این دفتر پندهای مذکور را در زیر نام‌های مشخص آورده‌ایم تا بهتر قابل بهره‌وری باشد. از این پندهای پر حکمت شاهنامه که در قالب ابیات زیبا بیان شده‌اند، ضمن بهره و لذت بردن، می‌توان در نوشتار و یا سخنرانی هم آن‌ها را به کار گرفت.